

Затримання особи за міжнародними

стандартами Цирульник В.О., слухач 2-В курсу ННІЗН НАВС

Згідно із ст. 17 Закону України від 22 лютого 2006 р. «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» суди застосовують при розгляді справ Конвенцію та практику Суду як джерело права.

Аналогічне положення також закріплено у ч. 5 ст. 9 КПК України, де вказано, що кримінальне процесуальне законодавство України застосовується з урахуванням практики Європейського суду з прав людини, а ч. 4 цієї ж норми передбачає, що у разі якщо норми КПК України суперечать міжнародному договору, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, застосовуються положення відповідного міжнародного договору України.

Таке законодавче закріплення обумовлено тим, що забезпечення прав і законних інтересів особи в кримінальному судочинстві істотним чином зумовлюється інтеграцією правової системи нашої держави в систему основних цінностей, закріплених міжнародно-правовими актами про захист прав людини і перш за все у процесі функціонування й тлумачення норм Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (1950 року).

Відповідно до ст. 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 04 листопада 1950 р. (далі Конвенція), кожен має право на свободу та особисту недоторканність. Нікого не може бути позбавлено свободи, крім випадків, які передбачені в цій статті.

Кожен, кого заарештовано, має бути негайно поінформований зрозумілою для нього мовою про підстави його арешту і про будь-яке обвинувачення, висунуте проти нього.

Кожен, кого заарештовано або затримано з метою доставлення до компетентного судового органу за наявності обґрунтованої підозри у вчиненні правопорушення або якщо обґрунтовано вважається необхідним запобігти вчиненню особою правопорушення чи її втечі після його вчинення, має негайно постати перед суддею чи іншою посадовою особою, якій закон надає право здійснювати судову владу, і йому має бути забезпечено розгляд справи судом упродовж розумного строку або звільнення під час провадження.

Тобто, у ст. 5 Конвенції зазначено перелік підстав, за наявності яких є можливість особу позбавити волі. Що стосується процедури затримання, то зазначений документ передбачає його ймовірність лише за наявності підстав та процедури, встановленої законом. Зокрема, підп. «с» п. 1 ст. 5 до таких підстав відносить:

- доставлення особи до компетентного судового органу;
- за наявності обґрунтованої підозри у вчиненні нею правопорушення;
- якщо обґрунтовано вважається необхідним запобігти вчиненню особою правопорушення чи запобігання втечі особи після вчинення правопорушення.

При вирішенні питання про обмеження свободи особи під час її затримання слід враховувати вимоги і інших Міжнародно-правових актів щодо прав і свобод людини, до яких відносяться: Загальна декларація з прав людини (1948 р.); Резолюція Комітету міністрів Ради Європи (65)11 від 09.04.1965 р. «Взяття під варту»; Мінімальні стандартні правила ООН поведження з в'язнями (1955 та 1977 рр.); Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (1966 р.); Декларація про захист усіх осіб від катувань на інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поведження та покарання (1975 р.); Кодекс поведження посадових осіб по підтриманню правопорядку (1979 р.);

Основні принципи застосування сили та вогнепальної зброї посадовими особами по підтриманню правопорядку (1979 р.); Рекомендація II (80)11 від 27.06.1980 р. «Про взяття під варту до суду»; Принципи медичної етики, які відносяться до ролі працівників охорони здоров'я, особливо лікарів, у захисті в'язнів та затриманих осіб від катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поведження та покарання (1982 р.); Конвенція ООН проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поведження та покарання (1984 р.); Мінімальні стандартні правила ООН, що стосуються відправлення правосуддя щодо неповнолітніх (1985 р.) (Пекінські правила); Європейська конвенція про запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поведженню чи покаранню (1987 р.); Звід принципів захисту всіх осіб, які піддаються затриманню чи ув'язненню в будь-якій формі (1988 р.); Конвенція про права дитини (1989 р.); Мінімальні стандартні правила ООН щодо заходів, не пов'язаних із позбавленням волі (1990 р.) (Токійські правила); Керівні засади, що стосуються ролі осіб, які здійснюють судове переслідування (1990 р.); Основні принципи поведження із в'язнями (1990 р.); Правила ООН, що стосуються захисту неповнолітніх, які позбавлені волі (1990 р.).

Слід враховувати, що вказані вище міжнародно-правові акти мають на території України не однакову юридичну силу.

Право на свободу і особисту недоторканість повинно сприйматись в цілому як захист від будь-якого процесуального чи матеріально-правового посгання на особисту свободу з боку державних органів. Іншими словами, під «особистою недоторканістю» мається на увазі фізична недоторканість, тобто гарантія від арешту чи затримання.

Необхідно також звернути увагу на обов'язковість правомірності такого позбавлення. Кожен із передбачених в пункті 5 статті 5 випадків передбачає положення про те, що арешт або тримання під вартою повинні бути законними. Для забезпечення цієї законності національні органи зобов'язані дотримуватись внутрішнього права і в діях держави не повинно бути ні зловживання владою, ні недобросовісності. Однак, у статті 5 говориться про законність застосування заходів, пов'язаних із позбавленням волі, а не про те, якими вони повинні бути.

Так, формула «відповідно до процедури, встановленої законом» по суті відправляє до внутрішнього законодавства та говорить про необхідність дотримання належного порядку згідно з цим законодавством.

Наприклад у справі «Белевіцький проти Росії» Європейський суд зауважив, що районний суд не мотивував свого рішення про тримання заявника під вартою, яке було викладене на задалегідь підготовленому бланку, що включав мотивувальну частину. У зв'язку з цим Суд визнав, що судовий орган, не мотивуючи свого рішення щодо тримання особи під вартою, не дотримався принципу захисту від свавілля, що є важливим елементом «законності» тримання під вартою у розумінні п. 1 ст. 5 Конвенції.

Отже, дотримання внутрішнього права безпосередньо входить в обов'язки держави, а Конвенція дозволяє Суду вирішувати, чи було дотримане внутрішнє право. Свавільне позбавлення свободи, проведене не відповідно до закону та без дотримання процедур та гарантій, передбачених національним законодавством, може призвести до порушення ст. 5 Конвенції.

Відповідно до практики Європейського суду з прав людини при розгляді клопотання про обрання або ж продовження застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою обов'язково має бути розглянуто можливість

застосування інших (альтернативних) запобіжних заходів. Зокрема, відповідно до п. 80 рішення Європейського суду з прав людини від 10 лютого 2011 року у справі «Харченко проти України» вказано, що на етапі розгляду питання щодо взяття заявника під варту аргументами на користь такого рішення стали серйозність звинувачень, пред'явлених заявникові, та ризик його втечі. Після цього прокурори і суди не навели жодних підстав для продовження тримання заявника під вартою, лише зазначили, що запобіжний захід було обрано правильно. Проте згідно з п. 3 ст. 5 Конвенції зі спливом певного часу лише наявність обгрунтованої підозри перестає бути підставою для позбавлення свободи, і судові органи мають навести інші аргументи для продовження тримання під вартою. До того ж такі підстави мають бути чітко вказані національними судами (див. справу «Слов проти України», п. 60). Інших підстав національні суди у цій справі не наводять. Крім того, національні владні органи не розглядали можливість застосування інших запобіжних заходів, альтернативних триманню під вартою.

Профілактична діяльність слідчого при розслідуванні кримінальних правопорушень

Чернявська М.С., слухач курсу з підготовки фахівців ступеня вищої освіти «Магістр» за спеціальністю «Правознавство» факультету підготовки працівників ОВС ННІЗН НАВС

Сьогодні ставить перед Україною найбільш серйозні виклики і загрози за всю історію незалежності нашої держави. Євромайдан 2013 року, який переріс у Революцію Гідності 2014 року, юридично абсурдний референдум, ініційований сепаратистами у Криму 16 березня 2014 року та незаконна, всупереч загально визнаним принципам і нормам міжнародного права, тимчасова окупація Автономної Республіки Крим з боку Російської Федерації та підтримання цією сусідньою державою в Східній та Південній частині України сепаратизму та тероризму, призвели до повалення антидемократичного режиму в нашій державі, а й створили потужну загрозу її суверенітету і територіальній цілісності.

Дані обставини, ще більш знизили та знищили і так досить низький імідж української міліції. Сьогодні, дуже рідко можна почути від пересічного громадянина України позитивні відгуки про правоохоронні органи. У більшості випадків критика є справедливою. Зміни які проходять на даний час в Україні, дають можливість, кожному працівник органів внутрішніх справ проявити себе як фахівця, патріота, вплинути на формування нової системи правоохоронних органів, відіграти важливу роль у формуванні правової держави в умовах євроінтеграційних прагненнях народу України, і як наслідок підвищити рівень довіри серед населення.

Не секрет, що рівень злочинності в Україні, у порівнянні з Європейськими країнами, сягає досить високого рівня. За умови, що розкриття злочинів підвищиться у рази, проблема зростання злочинності вирішена не буде. Саме в умовах радикальних, деколи і жорстких реформ, які чинять вагомий вплив на правоохоронні органи, а також євроінтеграційного курсу України потрібно приділити значну роль профілактиці вчинення кримінальних правопорушень.

На даний час залишається невирішеним питання здійснення профілактичної діяльності слідчого в ході проведення досудового розслідування кримінальних проваджень. Хоча це повинно бути однією з основних його функцій. На жаль у